

UOT: 37.013.32; 811.111-26

DOI: 10.34826/NAA.2022.24.3.012

AVIASIYA ALİ TƏHSİLİ ÜZRƏ PEŞƏKAR İNGİLİS DİLİ SƏVİYYƏSİNİN ARTIRILMASI

Əliyeva S.M.

Milli Aviasiya Akademiyası

Məqalədə aviasiya ali təhsili üzrə peşəkar ingilis dilinin hazırlığında İKAO tərəfindən qoyulan tələblərə görə tədrisin keçirilməsində lazım olan tələblər və aviasiyada işləyən pilot və dispetçerlərin ingilis dili səviyyəsinin artırılması xarakterizə edilmişdir. Əlavə olaraq, məqalədə ingilis dili üzrə İKAO şkalasının 5-ci səviyyə (yəni, Extended level -yüksək səviyyə) imtahanını keçmək üçün tələb olunan biliklərin Azərbaycan dilində tərcüməsi verilmişdir.

Açar sözlər: *peşəkar ingilis dili, uçuş eşelonu, radiomübadilə, standart frazeologiya, işçi səviyyəsi, yüksək ingilis dili səviyyəsi, dil hazırlığı, ideomatik vahid, ünsiyyətin effektivliyi.*

Milli Aviasiya Akademiyasında tələbələrin peşəkar ingilis dili hazırlığı xüsusi məqsədlə, həmçinin də, aviasiya ingilis dilinin xüsusiyyətləri ilə, “pilot – dispetçer” radio kom-munikasiyasını aparmaqla xarakterizə olunur və əlbəttə ki, bu tədris Dillər Universitetində keçirilən dil hazırlığından və ya biznes üçün ingilis dili kurslarından tamamilə fərqlidir. Çünki, bu tədris tam ingilis dili deyil. Pilotlardan, uçuş mühəndislərindən və hava hərəkəti dispetçerlərindən çoxlu sayda xüsusi terminlər və dəqiq ifadələr bilmək tələb olunur. Aviasiya sahəsində, yəni hava məkanında adi ingilis sözləri tamamilə fərqli mənalarda işlədildiyi üçün ingilis dilini mükəmməl bilmək aviasiya sahəsində işləmək üçün kifayət etməyəcək. Məhz bu səbəbdən, aviasiya üçün ixtisaslaşdırılmış ingilis dili hazırlığı mövcuddur.

İşin məqsədi. Qeyd etmək lazımdır ki, Milli Aviasiya Akademiyasında ingilis dili hazırlığı İKAO – yəni Beynəlxalq Mülki Aviasiya Təşkilatının qoyduğu tələblər üzrə aparılmalıdır. Bu tələblərin məqsədi pilot və dispetçerlərin danışıqlarında efiəndə adekvat olmayan kommunikasiyanı maksimal dərəcədə azaltmaq və uçuşların təhlükəsizliyini təmin etməkdir [1].

Pilot və dispetçerlərin hazırlığı zamanı müəllim qısa müddətdə materialı əlçatan, yığcam və praktiki şəkildə, ən əsası isə uçuş təhlükəsizliyinə diqqət yetirməklə təqdim etmək üçün vaxt tapmalıdır. Axı təyyarənin ekipajı insanların təhlükəsizliyinə cavabdehdir və normal, gözlənilməz hallarda və ya qəza hallarında radiomübadiləni (yəni, radio-telefon frazeologiyası) ingilis dilində aparmağı bacarmalıdır.

Danışq zamanı dialoqlarda düzgün olmayan, bütöv və ya hissə - hissə anlaşılmayan sözlərin istifadə olunması təhlükəyə gətirib çıxara bilər. Məsələn, verilmiş uçuş eşelonundan çıxmaq və dəqiq olmayan kurs və ya icazə olunmayan manevrlər, marşrutdan kənara çıxmaq, qadağan olunmuş zonalara və ya hərbi zonaya daxil olmaq hava gəmilərinin bir – birinə çox yaxın olması və toqquşma təhlükəsi aviaqəzalara səbəb ola bilər [2].

Təsəvvür edin ki, hətta kiçik bir səhv və ya zahirən kiçik görünən bir səhv - ölümçül rol oynaya bilər və geri dönməz nəticələrə səbəb ola bilər. Məsələn, dispetçerin verdiyi “Descend two four zero zero feet (Descend 2400 ft)” bu informasiyanı pilot “Descent to four zero zero feet (Descend to 400 ft)” kimi başa düşüb və səhv qəbul edilmiş hündürlüyü azaltmaqla təyyarənin yerlə toqquşmasına səbəb olub.

Böyük Britaniya mülki aviasiyasının səlahiyyətli orqanı aviasiya ingilis dilinin (Data analysis findings and best practice recommendations - CAP1375 Mar17) istifadəsi sahəsində müstəqil araşdırma dərc etmişdir. Tədqiqatın əsasını Beynəlxalq Mülki Aviasiya Təşkilatının (İKAO) standartlarına riayət edilməməsi ilə həyata keçirilən pilotlar və dispetçerlər arasında ingilis dilində radiomübadilə ilə bağlı Aviasiya hadisələri haqqında məcburi məruzələr sistemi çərçivəsində məlumatlar təşkil edir [3].

Tədqiqatın müəllifi Dr. Barbara Clark aşağıdakı əsas problemləri müəyyənləşdirir:

- təlimatların təkrarlanması və təkrarlamların dinlənilməsində səhvlər (həm ingilis, həm də Böyük Britaniyadan olmayan pilot və dispetçerlər tərəfindən);
- radiotelefon çağırış kodlarının istifadəsində olan səhvlər (həm ingilis, həm də Böyük Britaniyadan olmayan pilot və dispetçerlər tərəfindən);
- ingilis dilinin İKAO-nun minimal standartlarından aşağı olması (Böyük Britaniyadan olmayan pilotlar və dispetçerlər);
- radiomübadilə zamanı bir neçə dildən istifadə edildiyi üçün vəziyyət haqqında məlumatın azalması;
- qeyri-standart frazeologiyadan istifadə (ingilis dilində həm yerli, həm də qeyri-ana dili olanlar tərəfindən);
- aviasiya ingilis dili imtahanlarında saxtakarlıqdan şübhələnmək üçün əsas sayılır; (Bəzi ingilis dilini bilməyənlərin imtahandan keçmədən İKAO şkalası üzrə dördüncü səviyyəni alması şübhəli bilinir);
- İKAO-nun qəbul etdiyi ingilis dil səviyyələri, xüsusilə 4-cü səviyyə (işçi səviyyəsi) pilot və dispetçer arasında düzgün radiomübadiləni təmin etmək üçün kifayət deyil;
- aviasiya hadisələri haqqında məcburi məruzələr çərçivəsində ingilis pilotlarının və dispetçerlərinin dilin istifadəsi ilə bağlı məlumatların tərtib edilməsi mədəniyyətinin aşağı olması, habelə dilin öyrənilməsi ilə bağlı məlumatların tərtib edilməməsi [3];

İKAO-nun tələblərinə əsasən də - ekipajın və dispetçerlərin radiomübadilə zamanı standart frazeologiyadan istifadə etməməsi; pilotların ingilis dilində adi danışığı kifayət qədər bilməməsi, çünki hər hansı qəza vəziyyətində onlar təyyarənin göyertəsində başverən problemləri kifayət qədər dispetçərə izah etməyi bacarmalıdır; pilot və dispetçerlərin bir hava yolunda (Airway- hava trassası; nəzərə almaq lazımdır ki, səmada da yollar var, həmin yolların da özünəməxsus adları və ya kodları olur məsələn: Airway Red 1; Airway Amber 1) kommunikasiya zamanı ingilis dilindən öz doğma dillərinə keçməsi kimi linqvistik faktorlar baş verə bilər (Dok - 9835) [4].

1976-2000-ci illər ərzində ingilis dilinin istifadəsi kifayət qədər olmadığından çox qəza hadisələri olmuşdur və bu minlərlə sənişinin faciəvi ölümü ilə nəticələnmişdir. Əlbəttə hadisələrin hamısında yalnız dil problemi olmamışdır, bu qəzaların, həmçinin insan faktorlarından da baş verdiyi sübut olunmuşdur.

Aydındır ki, "təhlükəsizlik" anlayışı aviasiya təhlükəsizliyi sahəsində risk faktorunun nəzarəti kimi hesab edilir.

İngilis dili Azərbaycan Respublikasının doğma dili olmadığına görə, bu da aviasiya təhlükəsizliyinin pilot və dispetçerlərin peşəkar fəaliyyətində dilə yiyələnmək və onun tətbiqi də, həmçinin aviasiya təhlükəsizliyinin risk faktoruna daxildir. Bu səbəbdən, Milli Aviasiya Akademiyası öz tələbələrini texniki, psixoloji, həmçinin də dil səviyyəsində nəzarəti və risk faktorlarını idarə etmək üçün hazırlamalıdır.

Aviasiyanın inkişafının bu pilləsində, uçuşların təhlükəsizliyində mütləq şərt test və sertifikatlaşdırma əsasında ingilis dilinin səviyyə hazırlığının tələbatıdır [5].

Əlbəttə, Milli Aviasiya Akademiyasında ingilis dili dərsləri zamanı yaddan çıxarmaq olmaz ki, tələbələrin peşəkar dil hazırlığı İKAO testlərinin formatından asılı olmayaraq həyata keçirilməlidir. Təlim elə olmalıdır ki, tələbə hər hansı bir ixtisas imtahanından uğurla keçə bilsin və bu hazırlıqlar müvəffəqiyyətlə təmin olunmalıdır.

F.Shawcross təlimin məzmununu müəyyən edərkən nəzərə alınmalı olan aviasiya ingilis dilinin aşağıdakı xüsusiyyətlərini müəyyən edir:

- aviasiya kontekstində dil "Pilot – dispetçer" arasında başa düşülən əlaqəni təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.
- dil biliyinin qiymətləndirilməsi üçün linqvistik düzgünlükdən daha çox operativ səmərəlilik vacibdir.
- ünsiyyət əlavə vizual vasitələr olmadan, əsasən nitq vasitəsilə həyata keçirilir.

Beləliklə, təlimin məzmununu müəyyən edərkən yadda saxlamaq lazımdır ki, qrammatik strukturların tətbiq olunmasında standart frazeologiyanın başa düşülməsini təmin etmək üçün radiomübadilənin dili danışığı ingilis dili ilə müqayisədə ciddi fərqlərə malikdir [6].

“Pilot - dispetçer” radiomübadiləsinin aparılmasında əsas məqsəd danışıqlarda iştirak edənlərin radioəlaqə dilində danışa biləcəyi mürəkkəb qrammatik strukturlardan, ideomatik vahidlərdən istifadə deyil, ünsiyyətin effektivliyidir.

Radiomübadilə, həmçinin terminologiya, kod işarələri, tələffüz və intonasiya xüsusiyyətləri, standart nitq nümunələri ilə fərqlənir. Bu xüsusiyyətlər rabitə nasazlığının və onun mümkün nəticələrinin qarşısını almaq üçün məlumat ötürmək və ya qəbul etmək, aviasiya əməkdaşlarının müxtəlif aksentlərini (vurğu) başa düşmək, məlumatlar üçün xahişlərini, qeyri standart vəziyyətlərdə məruzə etmək, anlaşılmazlıq hallarında aydınlaşdırmaq kimi bacarıqların formalaşmasını tələb edir.

Dil başa düşmək asanlıığı əməliyyat kontekstində aviasiya ingilis dili təliminin əsas diqqət mərkəsinə çevrilir. Axı, nəhayət, aviasiya ingilis dili təlimin məqsədi deyil, kommunikativ qarşılıqlı əlaqə vasitəsidir.

İngilis dili üzrə İKAO şkalasının 4-cü “işçi səviyyəsinə” nail olmaq üçün 9835 sayılı sənəddə tədrisin konseptual məzmunu və mənimsənilmə effektivliyini təmin etmək metodunun tətbiqi təklif olunur.

Aviasiya ingilis dili tədris proqramlarına uyğun olaraq, dərslər tam şəkildə sənədləşdirilməlidir. Fənni aparan ekspertlər aşağıdakı sənədi sübutları təqdim etməlidirlər:

- şifahi tədrisin kommunikativ üsullarından istifadə edilir, nitq və dinləmə bacarıqlarının inkişafı üçün müxtəlif tapşırıq və məsələlərə maksimum vaxt və diqqət ayrılır;
- təlim materialları, əsasən tələbələrin bir-biri ilə ünsiyyətinə yönəlməlidir;
- qrupun bütün tələbələrinin qarşılıqlı fəaliyyəti təmin edilməlidir;
- bütün tələbələrin nitq təcrübəsi və ünsiyyəti üçün maksimum vaxtın ayrılması təmin edilməlidir;
- dərslərdə materialla tanış olmaq və ona hazırlaşmaq üçün çox vaxt lazım olmur;
- mümkün qədər mətn əvəzinə eşitmə və vizual stimullardan (səs yazısı və təsvirlər) istifadə olunmalıdır.

Tələbələrin yerinə yetirdiyi dil tapşırıqları əslində real uçuşlarda istifadə edilən vəziyyətlərdəki kimidir.

- Tədris materiallarında nəzərdən keçirilən mövzular və situasiyalar təlim keçəcək aviasiya mütəxəssislərinin işindəki kimi eynidir.
- Tələbələrin bilik və bacarıqlarının qiymətləndirilməsi və buraxılış imtahanları üsulları onların funksional və linqvistik cəhətdən peşəkar fəaliyyəti ilə əlaqəlidir [7].

2000 – 2021-ci illər ərzində Aviasiya Akademiyasını yüzlərlə pilot və dispetçerlər bitirmişdir və onların çoxu işlə təmin olunmuşdur.

Bütün pilotlar və dispetçerlər işə düzəlmək üçün ingilis dili üzrə İKAO şkalasının 4-cü səviyyəsinə (Operational level – işçi səviyyəsi) malik olmalıdır. Azərbaycan Respublikasının Hava Yollarının pilot və dispetçerlərinin arasında çox sayda ingilis dili üzrə İKAO şkalasının 5-ci səviyyəsini (yəni Extended level – genişləndirilmiş və ya yüksək ingilis dili səviyyəsi) alanlar da vardır.

İngilis dili üzrə İKAO şkalasının 5-ci səviyyəsi yüksək, yəni genişləndirilmiş ingilis dili səviyyəsidir. Bu səviyyə İşçi səviyyəsi (yəni 4-cü səviyyə) ilə Ekspert səviyyəsi (yəni, 6-cı səviyyə) arasındadır. Ana dili ingilis dili olmayan imtahan namizədlərinin əksəriyyəti adətən İngilis dili üzrə İKAO şkalasının 6-cı səviyyəsini (Espert level) birbaşa əldə edə bilmirlər. Lakin, əgər dil bilikləri və bacarıqları 4-cü səviyyədən yuxarıdırsa, onlar 5-ci səviyyəni (Extended level) alırlar.

Operational Level (4-cü) və Extended level (5-ci) səviyyələri arasında bəzi fərqlər mövcuddur.

Sizə ingilis dili üzrə İKAO şkalasının 5-ci (yəni extended level) səviyyəsində tələb olunan 6 kriteriyanın ətraflı şəkildə izahını təqdim edirik:

Tələffüz (Pronunciation):

İngilis dili üzrə İKAO şkalasının 5-ci səviyyəsinin sahibi kimi tələffüzünüz tərəddüd etmədən gedir və az-çox düzgündür. Ana dili ingiliscə olanlar deyər ki, ingilis dili sizin ilk

diliniz deyil, lakin ingilis dili biliyiniz, əhəmiyyətli səhvlər olmadandır. Sadəcə olaraq - ingilis diliniz çox yaxşıdır, yeganə çatışmazlıq vurğunuzdur.

Pronunciation	Tələffüz
Pronunciation, stress, rhythm and intonation, though influenced by the first language or regional variation, rarely interfere with ease of understanding. Extended Level 5 speakers demonstrate a marked accent, or localized regional variety of English, but one which rarely interferes with how easily understood their speech is. They are always clear and understandable, although, only occasionally, a proficient listener may have to pay close attention.	Tələffüz, vurğu, ritm və intonasiya, ana dili və ya regional variasiyaların təsiri, asanlıqla başa düşməyə nadir hallarda maneəçilik yarada bilər. İngilis dili üzrə İKAO şkalasının 5-ci səviyyəsinə, yəni ingilis dilinin yüksək səviyyəsinə sahib olanlar ingilis dilinin nəzərəcarpacaq vurğu və ya lokallaşdırılmış regional müxtəlifliyini nümayiş etdirirlər, lakin bu, nadir hallarda onların nitqinin nə qədər asan başa düşülməsinə mane olur. Onlar həmişə aydın və başa düşüləndir, baxmayaraq ki, yalnız təsadüf hallarda, təcrübəli dinləyici olsa belə, diqqət yetirməli olur.

Qrammatika (Structure):

Mürəkkəb cümlə strukturları yaratmaqda həmişə müvəffəq olmaya bilərsiniz, amma cəhd edirsiniz. 5-ci səviyyə üzrə qrammatik bilik müstəsna və siz ondan çəkinmədən istifadə edirsiniz.

Structure	Qrammatika
Basic grammatical structures and sentence patterns are consistently well controlled. Complex structures are attempted but with errors which sometimes interferes with meaning. Extended Level 5 speakers demonstrate greater control of complex grammatical structures than do Operational Level 4 speakers and may commit global errors from time to time when using complex structures. The critical difference between the Level 4 and Level 5 requirements concerns the use of basic grammatical structures and sentence patterns compared to the use of complex structures (see the glossary of basic and complex structures in Appendix B, Part IV). At Level 5, the structure descriptors refer to consistent control of basic structure, with errors possibly occurring when complex structures and language are used. There is actually a big jump between Level 4 and Level 5. Level 5 speakers will have a more sophisticated use of English overall, but will exhibit some errors in their use of complex language structures, but not in their basic structure patterns.	Əsas qrammatik quruluşlar və cümlə nümunələrinə daim yaxşı nəzarət edilir. Mürəkkəb quruluşlu cümlələrdən istifadə etmək üçün cəhdlər edilir, lakin cümlənin mənasına bəzən mane olur. İngilis dili üzrə İKAO şkalasının 5-ci səviyyəsinə danışanlar 4-cü səviyyədə danışanlardan daha mürəkkəb qrammatik strukturlardan istifadə edərək danışır və bu zaman da vaxtaşırı olaraq, qlobal səhvlərə yol verə bilərlər. 4-cü və 5-ci səviyyənin tələbləri arasındakı kritik fərq cümlə nümunələrin istifadəsində əsas qrammatik strukturların və mürəkkəb strukturların istifadəsinə aiddir (IV hissə, Əlavə B-də əsas və mürəkkəb strukturların lüğətinə baxın). 5-ci səviyyədə qrammatik deskriptorlar əsas strukturun ardıcıl nəzarətinə istinad edir, mürəkkəb strukturlardan istifadə edildikdə səhvlər baş verə bilər. 4-cü səviyyə və 5-ci səviyyə arasında həqiqətən böyük bir sıçrayış var. 5-ci səviyyədə danışanlar, ümumilikdə ingilis dilindən daha mükəmməl istifadə edəcəklər, lakin mürəkkəb dil strukturlarından istifadə edərkən bəzi səhvlər nümayiş etdirəcəklər, amma bu səhvlər onların əsas struktur nümunələrində olmayacaq.

Söz ehtiyatı (Vocabulary):

Lazım olan vəziyyətlər üçün düzgün sözləri asanlıqla tapa bilərsiniz. Uçuş təcrübənizlə müqayisədə lüğət ehtiyatınızın dərəcəsi istisnadır. İngilis dili üzrə İKAO şkalasının 5-ci səviyyəsinin sahibləri bəzən, hətta ingilis dili jarqonuna xas idiomlardan və ya ifadələrdən istifadə edirlər. Bununla belə, siz hər zaman idiomatik nitqdən istifadə edə bilmirsiniz. 5-ci səviyyəli ingilis dili natiqi olaraq siz əvvəllər eşitmədiyiniz mövzuları, məsələn, bəzi aviasiya ilə əlaqədar olmayan mövzuları müzakirə etməkdə çətinliklərlə üzləşə bilərsiniz.

Vocabulary	Lügət (söz ehtiyatı)
Vocabulary range and accuracy are sufficient to communicate effectively on common, concrete and work related topics. Paraphrases consistently and successfully. Vocabulary is sometimes idiomatic. Extended Level 5 speakers may display some sensitivity to register, with a lexical range, which may not be sufficient to communicate effectively in as broad a range of topics as an Expert Level 6 speaker, but a speaker with Extended proficiency will have no trouble paraphrasing whenever necessary.	Lügət genişliyi və dəqiqliyi ümumi, konkret və işlə bağlı mövzularda səmərəli ünsiyyət qur-maq üçün kifayətdir. Ardıcıl surətdə və müvaf-fəqiyyətlə öz sözləri ilə danışa bilir. Lügət ehtiyatı bəzən idiomatiktir. 5-ci səviyyədə danışanlar qeydə alınması üçün müəyyən həssaslıq göstərə bilər, lügət genişliyi 6-cı səviyyədə (expert) danışanlar kimi geniş mövzularda effektiv ünsiyyət qurmaq üçün yetərli olmaya bilər, lakin 5-ci səviyyədə danışan şəxs lazım olduqda fikirlərini ifadə etməkdə çətinlik çəkməyəcək.

Dilin səlisliyi, axarlılığı (Fluency):

Siz səlis və sərbəst danışırırsınız. Sualın düzgün cavabını tapmaq üçün çox vaxt lazım deyil. Düşünmək üçün uzun fasilələr etmədən tez reaksiya verirsiniz. İngilis dili üzrə İKAO şkalasının 5-ci səviyyəsində danışanın nitqi çox sərbəst və düzdür.

Fluency	Dilin səlisliyi (axarlılıq)
Able to speak at length with relative ease on familiar topics but may not vary speech flow as a stylistic device. Can make use of appropriate discourse markers or connectors. Rate of speech and organization of discourse at this level approach natural fluency. Under appropriate circumstances, rates significantly higher than the ICAO recommended rate of 100 words per minute can be achieved without negatively affecting intelligibility.	Tanış mövzularda nisbi rahatlıqla uzun-uzadı danışa bilir, lakin üslub vasitəsi kimi nitq axınına dəyişə bilməz. Müvafiq nitq işarələ-rindən və ya bağlayıcılardan istifadə edə bilər. Bu səviyyədə nitqin sürəti və danışığın təşkili təbii axıcılığa yaxınlaşır. Müvafiq şəraitdə, İKAO-nun tövsiyə etdiyi, dəqiqədə 100 sözün sürətini xeyli üstələyən sürət aydınlığa mənfi təsir göstərmədən əldə edilə bilər.

Anlama, dərkətmə (Comprehension):

Nə gözlədiyinizi bildiyiniz zaman mesajları asanlıqla başa düşürsünüz. Ancaq tanış kontekstdəki mesajlardan daha çox şey başa düşə bilərsiniz. Əslində, ingilis dili üzrə İKAO şkalasının 5-ci səviyyəsində danışanlarının əksəriyyəti gözlənilməz vəziyyətlərdə belə anlamaqda heç bir problem yaşamırlar. İngilis dilində radio verilişini və aviasiya İngilis radio rabitəsini başa düşməkdə tərəddüd etmirsən.

Comprehension	Anlama (Dinləmə)
Comprehension is accurate on common, concrete and work-related topics and mostly accurate when the speaker is confronted with a linguistic or situational complication or an unexpected turn of events. Is able to com-pre-hend a range of speech varieties (dialect and/or accent) or registers. Level 5 users achieve a high degree of detailed accuracy in their understanding of aeronautical radiotelephony communications. Their understandding is not hindered by the most frequently encountered non-standard dialects or regional accents, nor by the less well-structured messages that are associated with unexpected or stressful events.	Anlama (dinləmə) ümumi, konkret və işlə bağlı mövzularda dəqiqdir və əsasən də, danışan linqvistik və ya situasiya mürəkkəbliyi və ya hadisələrin gözlənilməz dönüşü ilə qarşılaşdığı zaman dəqiq olur. Danışan şəxs bir sıra nitq növlərini (ləhcə və/və ya vurğu) və ya qeydləri dərk etməyi bacarır. 5-ci səviyyədə danışanlar aeronaviqasiya radiotelefon rabitəsini başa düşməkdə yüksək dərəcədə təfərrüatlı dəqiqliyə nail olurlar. On-ların başa düşülməsinə ən çox rast gəlinən nə qeyri-standart dialektlər (ləhcələr) və ya regional vurğular, nə də gözlənilməz və ya stresli hadisələrlə əlaqəli daha az qurulmuş mesajlar mane olmur.

Qarşılıqlı əlaqə (Interaction):

Anlaşılmazlıq halında, ingilis dili üzrə İKAO şkalasının 5-ci səviyyə sahibləri “Sualı təkrar edin” ifadəsindən daha çox ifadələr istifadə edə bilərlər.

Siz aktiv şəkildə soruşmaqdan və aydınlaşdırma istəməkdən qorxmursunuz. Siz mesajları aydınlaşdırmağa və baş verənləri çatdırmaqla ünsiyyət qurmağa çalışırsınız. Siz mənalı dialoqa başlaya və davam etdirə bilərsiniz.

İnteraction	Qarşılıqlı əlaqə
Responses are immediate, appropriate and informative. Manages the speaker/listener relationship effectively. Interactions at this level are based on high level of comprehension and fluency. While skills in checking, seeking confirmation and clarification remain important, they are less frequently deployed. On the other hand speakers at this level are capable of exercising greater control over the conduct and direction of the conversation.	Cavablar dərhal, uyğun və informativdir. Danışan və dinləyici münasibətlərini effektiv şəkildə idarə edir. Bu səviyyədə qarşılıqlı əlaqə yüksək səviyyədə başa düşmə və səlisliyə (danışığın axar-lılığına) əsaslanır. Dəqiqliyi yoxlamaq, təsdiqi gözləmək və aydınlaşdırma bacarıqları vacib olaraq qalsa da, onlar daha az istifadə olunur. Digər tərəfdən, bu səviyyədə danışanlar söh-bətin aparılmasına və istiqamətinə daha çox nəzarət edə bilirlər.

Nəticə.

Aşağıda aviasiya ingilis dilinin tədris proqramlarının hazırlanması və tərtib edilməsi, onun tədrisi zamanı daim nəzərə alınmalı olan əsas prinsiplər verilmişdir [8]:

- Aviasiya ingilis dilini öyrənmək və dil bacarıqlarını yoxlamaq son nəticədə təhlükəsizliyin təmin edilməsinə yönəlib.
- Qarşıya qoyulan məqsədlərin yüksək əhəmiyyəti təlim prosesi boyunca ən yüksək səviyyədə peşəkar və şəxsi öhdəlik tələb edir.
- Təlim məqsədləri və tədris metodlarının aktuallığı həmişə onların həqiqi peşə fəaliyyətinin tələblərinə uyğunluğu baxımından qiymətləndirilməlidir.
- Aviasiya İngilis dili təliminin çox spesifik xüsusiyyətləri var ki, bu da onu ümumiyyətlə, ingilis dili təlimindən və hətta digər sahələrdə xüsusi ingilis dili kurslarının tədrisindən çox fərqləndirir.
- Təhsil əsasən kommunikativ yönümlü olmalıdır.
- Müvafiq fənn məzmunu ilə dolu olan dil hazırlığı aviasiya ingilis dilini öyrətməyin daha effektiv, həvəsləndirici və sərfəli formasıdır.
- Dil bacarıqlarının mənimsənilməsi üçün istifadə olunan məzmun təhsil alan tələbələr kateqoriyasının peşəkar maraqlarına uyğun olmalıdır.
- Öyrənmə davamlı bir prosesdir.
- Tədris prosesinin müvəffəqiyyətliyini təmin etmək üçün kursantların motivasiyası və marağı olmalıdır; bu cür motivasiya və maraq təlimin müvafiq və düzgün saxlanılan öyrənmə mühitini tələb edir.
- Təlim prosesinin keyfiyyətinin saxlanılması davamlı nəzarət, əks əlaqə, prosesin müşahidəsi və dövri dəyişikliklərin edilməsini tələb edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Агапова С.Г. Основы межличностной и межкультурной коммуникации. - Ростов на Дону; Феникс, 2004, - 282 ст.
2. Safety Management Manual; Doc 9859 AN/474, -2nd ed. Canada. Montreal; ICAO, 2010.
3. UK CAA finds many aviators don't meet ICAO's English Standards- (Runway Girl Network); 11 Apr.2017.
4. Manual on the Implementation of ICAO Language Proficiency Requirements: Doc.9835AN/453- 2nd ed-Canada, Montreal: ICAO, 2010.
5. Шамилова А.А. Педагогические условия языковой подготовки в авиационном вузе. Иновационная наука, -2016. - № 1-2(13). – 236-238 стр.
6. Shawcross Philip. Новые директивы по программам обучения авиационному английскому языку. ICAO. - 2009, - Т.64. - №3. - 4-6 стр.

7. Guidelines for Aviation Training Programmes: Cir323 AN/185. - Canada, Montreal: ICAO, 2009.
8. Sirkulyar İKAO 323-AN/185

REFERENCES

1. Aqapova S.G. Osnovi mezhlichnostnoy i mezhkulturnoy kommunikatsii-Rostov n/D; Feniks, 2004-282 s.
2. Safety Management Manual;Doc 9859 AN/474, -2nd ed. Canada. Montreal; ICAO, 2010.
3. UK CAA finds many aviators don't meet ICAO's English Standards-(Runway Girl Network); 11 Apr. 2017.
4. Manual on the Implementation of ICAO Language Proficiency Requirements: Doc.9835AN/453-2nd ed-Canada, Montreal: ICAO, 2010.
5. Shlyamilova A.A. Pedagogicheskie usloviya yazikovoy podgotovki v aviatsionnom vuze// Innovatsionnaya nauka- 2016. - № 1-2(13). – S.236-238.
6. Shawcross Philip. Novye direktivy po programmam obucheniya aviatsionnomu angliyskomu yaziku// İKAO. -2009, - T.64. - №3. - S.4-6.
7. Guidelines for Aviation Training Programmes: Cir323 AN/185.- Canada, Montreal:ICAO, 2009.
8. Sirkulyar İKAO 323-AN/185

INCREASING THE LEVEL OF PROFESSIONAL ENGLISH IN HIGHER AVIATION EDUCATION

Aliyeva S.M.

National Aviation Academy

The article analyses the need to conduct training on the requirements for İCAO in the training of professional English in aviation higher education, as well as an increase in the level of English for pilots and controllers working in aviation. In addition, the Azerbaijani language translation of the knowledge required to pass the ICAO English language Proficiency Test Level 5 (i.e Extended level) is provided in the article.

Keywords: professional English, flight level, radio exchange, standard phraseology, operational level, extended level of English, language training, idiomatic unit, communication efficiency.

ПОВЫШЕНИЕ УРОВНЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА ПО ВЫСШЕМУ АВИАЦИОННОМУ ОБРАЗОВАНИЮ

Алиева С.М.

Национальная Академия Авиации

В статье анализируется необходимость проведения обучения по требованиям ИКАО при подготовке профессионального английского языка в авиационных вузах, а также повышения уровня английского языка для пилотов и диспетчеров, работающих в авиации. Кроме того, в статье предоставляется перевод на азербайджанский язык текстов, необходимых для сдачи экзамена ИКАО по английскому языку уровня 5 (т.е. углубленный уровень).

Ключевые слова: профессиональный английский язык, эшелон полета, радиообмен, стандартная фразеология, рабочий уровень, высокий уровень английского языка, языковая подготовка, идеоматическая единица, эффект общения.

Rəyçi: fil.f.d., dos. M.İ. Musayeva

Müəllif haqqında məlumat

Soyadı, adı, atasının adı	İş yeri	Vəzifəsi, elmi dərəcəsi, elmi adı	Əlaqə
Əliyeva Sevdə Murtuz qızı	Milli Aviasiya Akademiyası	İngilis dili kafedrasının dosenti, fil.f.d., dosent	seva_aliyeva@inbox.ru mob. (+994) 50 334 25 68